

з 270 пісьмовых прац рознага тыпу (лісты, эсэ, тэсты, экзаменацыйныя матэрыялы). Аўтар кантактаваў са 130 асобамі, якія вывучалі польскую мову ў розных установах адукацыі Польшчы і Беларусі. У суме былі прааналізаваны 515 моўных памылак (127 фанетычных, 142 арфаграфічных, 9 пунктуацыйных, 122 флексійных, 85 сінтаксічных, 4 словаўтваральных). Даследаванне Р. Калеты мае вялікае практычнае значэнне, паколькі дазваляе выявіць элементы фанетычнага, граматычнага і лексіка-семантычнага разыходжання паміж дзвюма мовамі, на што неабходна звяртаць асаблівую ўвагу ў працэсе навучання. Інтэрферэнцыя ў польскім пісьмовым і вусным маўленні студэнтаў-беларусаў на лексіка-семантычным узроўні адбываецца ў наступных кірунках: запазычанне ці калькаванне значэння беларускіх слоў на блізкія па форме польскія; калькаванне фразеалагічных зваротаў ці словазлучэнняў на блізкія па значэнні польскія звароты і словазлучэнні, скажэнне будовы словазлучэнняў і фразеалагізмаў; памылковае ўжыванне слоў ці выразаў як вынік недастатковага ведання ці разумення ўжытых слоў праз падабенства іх па гучанні з беларускімі лексемамі, іх выкарыстанне ў неадпаведным кантэксце; памылкі, якія ўзнікаюць у выніку словаўтваральных асацыяцый. Граматычны аналіз паказаў, што самымі нестабільнымі з’яўляюцца валентнасныя адносіны дзеяслоўнага выказніка з іменнымі словамі і словазлучэннямі, якія выступаюць у ролі дапаўнення, прамога ці ўскоснага. Найбольшая колькасць парушэнняў валентнасных сувязей прыходзіцца на прыназоўнікава-склонавае кіраванне. Такім чынам, неабходна звяртаць асаблівую ўвагу на запамінанне студэнтамі сінтаксічных канструкцый.

Засваенню лексікі і граматыкі польскай мовы садзейнічае іх блізкасць да ладу беларускай мовы, на што павінны арыентавацца аўтары вучэбных дапаможнікаў для беларусаў. Фарміраванне граматычнай кампетэнцыі ў навучэнцаў дасягаецца праз выкананне практыкаванняў, накіраваных у першую чаргу на супастаўленне блізкіх граматычных з’яў у польскай і беларускай мовах.

Лексічная кампетэнцыя фарміруецца праз выкананне практыкаванняў, дзякуючы якім адпрацоўваюцца адрозныя ад беларускіх элементы польскага словаўтварэння, лексіка-граматычнай семантыкі і спалучальнасці, калі адна і тая ж думка ў польскай і беларускай мовах выражаецца рознымі сродкамі. Навучэнцы павінны атрымаць навыкі падбору адэкватных польска-беларускіх эквівалентаў лексічных адзінак і словазлучэнняў, у тым ліку фразеалагічнага характару, пазнаёміцца са з’явамі міжмоўнай аманіміі (так званыя ўяўныя сябры перакладчыка).

Манаграфія Р. Калеты мае на мэце прэзентацыю памылак як з’явы пазітыўнай (насуперак пануючаму стэрэатыпу). Моўная (глотадыдактычная) памылка – важная крыніца інфармацыі для выкладчыка. Яна паказвае, якія праблемы могуць напаткаць студэнта пры вывучэнні замежнай мовы. У выніку выкладчык можа зрабіць навучанне больш эфектыўным. Трэба спадзявацца, што даследаванне Р. Калеты знойдзе прыхільнікаў сярод паланістаў і беларусістаў не толькі ў Польшчы, але і ў Беларусі. Аўтар прапанаваў арыгінальную навуковую канцэпцыю і адкрытую даследчыцкую пазіцыю, новы падыход да выкладання польскай мовы беларускамоўным навучэнцам.

В. У. Барысенка,
кандыдат філалагічных навук, дацэнт

Ludovít Štúr. Jazykovedné dielo / Ľ. Kralčák a kol. 2 doplnené a upravené vydanie. Nitra : Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 2015. 592 s.

Ludovít Štúr. Linguistic works / Ľ. Kralčák, et al. 2nd augment. and revis. ed. Nitra : University of Constantine the Philosopher in Nitra, 2015. 592 p.

У Славакіі 2015 год быў абвешчаны Годам Людавіта Штура (1815–1856) – палітыка, філосафа, гісторыка, публіцыста, педагога, пісьменніка і лінгвіста. Адкрыццё новай бібліятэкі ў г. Прэшава, урачыстае пасяджэнне Нацыянальнай Рады Славацкай Рэспублікі, разнастайныя навуковыя канферэнцыі і конкурсы творчых прац сярод моладзі, тэатральныя пастаноўкі, канцэрты і выставы па ўсёй краіне і за яе межамі, дзясяткі тэматычных матэрыялаў у СМІ і новых кніжных

публікацый – так славакі адзначылі 200-годдзе з дня нараджэння выбітнага дзеяча славацкага нацыянальнага адраджэння. У Славакіі даўно існуе сапраўдны «культ асобы» Людавіта Штура, пра што сведчаць шматлікія помнікі, мемарыяльныя шыльды, музеі, творы мастацтва, прысвечаныя яму, дзясяткі вуліц, плошчаў, паркаў і ўстановаў, якія носяць імя Штура. Ёсць нават горад Штурава і браціслаўская сетка кавярняў *Štúr Café*...

І такая любоў зусім не беспадстаўная, бо пералічыць усе заслугі гэтай сапраўды неардынарнай асобы перад славацкім народам немагчыма: Людавіт Штур быў лідарам і ідэйным натхняльнікам славацкага нацыянальнага адраджэння 1830–50-х гг., стваральнікам першай славацкай палітычнай газеты «*Slovenskje národňje novini*» з літаратурным дадаткам «*Orol tatránski*»,

заснавальнікам аднаго з найбольш вядомых грамадска-палітычных і культурна-асветніцкіх аб'яднанняў у гісторыі краіны «Татрін», адным з пачынальнікаў рамантызму ў славацкай літаратуры, дэпутатам Венгерскага сейма і бескампрамісным абаронцам нацыянальных правоў славацкага народа, актыўным удзельнікам рэвалюцыйных падзей 1848–1849 гг. у Аўстрыйскай імперыі, гарачым прыхільнікам ідэй панславізму і адным са склікальнікаў Пан-Славянскага кангрэса ў Празе 1848 г., таленавітым выкладчыкам і, урэшце, кадыфікатарам славацкай літаратурнай мовы.

Менавіта да 200-годдзя з дня нараджэння Людавіта Штура было прымеркавана выданне зборніка «Людавіт Штур. Мовазнаўчыя працы» («Ľudovít Štúr. Jazykovedné dielo»), які падрыхтаваў і выдаў у 2014 г. калектыў аўтараў на чале з загадчыкам кафедры славацкай мовы Універсітэта Канстанціна Філосафа ў Нітры, доктарам філасофскіх навук, прафесарам Любамірам Кралчакам. Кніга, што рэцэнзуецца намі, з'яўляецца другім, дапоўненым і выпраўленым, выданнем названага зборніка, якое пабачыла свет у 2015 г. З улікам нязначнасці зробленых выпраўленняў і часу ўзнікнення перавыдання яго можна было б назваць дадатковым тыражом. Аўтары-ўкладальнікі ў прадмове падкрэслілі «надзвычайнае значэнне яго [Штуравых] лінгвістычных прац для новай гісторыі славакаў»¹ (s. 11). Пасля бліжэйшага знаёмства са зместам выдання дадзенае сцвярджэнне сумненню не падлягае.

Кніга мае прадуманую структуру. Пасля прадмовы, у якой аўтары-ўкладальнікі тлумачаць прычыны адбору, апрацоўкі і сістэматызацыі матэрыялу, змешчана грунтоўная тэарэтычная частка «Мовазнаўчыя працы Людавіта Штура», у якой прыводзіцца крытычны агляд лінгвістычнай спадчыны выдатнага славацкага філосафа з пазіцый сучаснасці. Наступныя шэсць глаў – гэта непасрэдна збор усіх мовазнаўчых прац Людавіта Штура (як самастойных публікацый, так і ўрыўкаў з твораў шырэйшай тэматыкі). Усяго набіралася 27 такіх прац. Аўтары-ўкладальнікі патлумачылі цяжкасці, з якімі яны сутыкнуліся падчас адбору матэрыялу. Людавіт Штур часта закранаў пытанні, звязаныя з мовай, але ў выданне трапілі выключна тыя працы, што тэматычна і жанрава адпавядалі шасці асноўным кірункам даследавання яго лінгвістычнай спадчыны: агульнае мовазнаўства, тэорыя літаратурнай мовы, славацкая граматыка, моўная крытыка, славістычнае мовазнаўства, мова і грамадства. Такі падыход дазволіў не ўлічваць, напрыклад, тэксты літаратуразнаўчага характару. Асобныя творы ў межах тэматычных глаў размешчаны храналагічна. Што цікава, на вокладцы заўважныя сляды выпраўлення загалова кнігі:

актуальная назва наклепана на тонкай палосцы шчыльнай паперы паверх ранейшай, якую, аднак, пры жаданні магчыма расчытаць: «Людавіт Штур. Моўныя працы». Можна меркаваць, што пытанне крытэрыяў адбору матэрыялу пры ўкладанні зборніка сапраўды з'яўлялася дастаткова складаным.

У прадмове звяртаецца ўвага на тое, што дадзеная кніга – гэта фактычна першы поўны збор лінгвістычных прац Людавіта Штура пад адной вокладкай, якія раней выходзілі або толькі паасобку, або ў складзе вялікіх шматтомных выданняў. Наватарскім з'яўляецца падыход аўтараў-ўкладальнікаў і да мовы, правапісу матэрыялаў. Калі раней творы Людавіта Штура выходзілі ў адпаведнасці з нормамі сучаснай славацкай арфаграфіі, то ў гэтым выданні дбайна захаваны іх арыгінальны, «штураўскі» выгляд з пэўнымі пунктуацыйнымі змяненнямі, такім чынам вытрымліваецца прыныцп захавання максімальнай аўтэнтчнасці тэксту. Выключэннем з'яўляюцца творы чэшскамоўныя (адаптуюцца да сучаснай чэшскай графікі) і іншамоўныя (перакладаюцца на сучасную славацкую мову), але нават іх можна пабачыць у арыгінальным выглядзе як фотатыпы ў дадатку, якім завяршаецца зборнік.

Кожны мовазнаўчы тэкст Людавіта Штура суправаджаецца выдавецкімі заўвагамі (з іх можна атрымаць інфармацыю пра гісторыю і месца захоўвання арыгінала, унесеныя змены або выпраўленні), а таксама забяспечваецца паслятэкставымі тлумачэннямі да тых фрагментаў, якія патрабуюць крытычнага аналізу або проста раскрыцця сутнасці ці ўдакладнення пэўных паняццяў.

Як безумоўную вартасць выдання трэба адзначыць уводную главу, якая з'яўляецца цэласным аналітычным разглядам распрацаванай Людавітам Штурам канцэпцыі літаратурнай славацкай мовы і яго разумення мовы ў шырэйшым сацыяльна-геаграфічным кантэксце. Найбольш важныя функцыі гэтай главы – у сціслай, даходлівай форме сарыентаваць чытача ва ўсёй разнастайнасці лінгвістычных праблем, якія цікавілі Людавіта Штура; паказаць, што яго заслугі ў кадыфікацыі славацкай мовы зусім не выпадковыя, а абумоўлены яго шырокай абазнанасцю ў цэлым спектры мовазнаўчых пытанняў; расставіць акцэнт з пункта гледжання сучаснай лінгвістычнай навукі. Гэта своеасаблівы ключ або карта да прэрэстай мовазнаўчай спадчыны Штура, прычым паслядоўнасць аналізу яго лінгвістычных поглядаў падпарадкоўваецца логіцы і структуры самога выдання, адпавядае асобным главам. Паколькі менавіта ўводная частка «Мовазнаўчыя працы Людавіта Штура» з'яўляецца тэарэтычным ядром усяго зборніка і непасрэдна звязана з усімі

¹ Тут і далей пераклад наш. – П. Р.

наступнымі главамі, падчас нашага далейшага разгляду выдання мы будзем абапірацца пераважна на асобныя палажэнні і тэзісы, агучаныя ў ёй. Аўтары-ўкладальнікі не абмяжоўваюцца аналізам змешчаных у зборніку прац, а на падставе іншых дакументаў і даследаванняў раскрываюць шырэішы гісторыка-сацыяльны кантэкст. Напрыклад, паказваецца далёка не апошняя роля Людавіта Штура ў так званай годжаўска-гаталаўскай моўнай рэформе, якая, з аднаго боку, была скіравана супраць асобных палажэнняў, прапанаваных Штурам, а з іншага – дзякуючы намаганням самога Штура мела параўнальна абмежаваны маштаб і стала пэўным кампрамісным варыянтам, які з нязначнымі змяненнямі лёг у аснову сучаснай славацкай літаратурнай мовы.

Працы, размешчаныя ў першай главе «Пытанні агульнага і параўнальнага мовазнаўства», знаёмяць нас з поглядамі Людавіта Штура на многія праблемы тэарэтычнай лінгвістыкі. Пад уплывам ідэй А. Ф. Пота, Ф. Бопэ, В. фон Гумбальта і некаторых іншых нямецкіх мовазнаўцаў Людавіт Штур у рэчышчы параўнальна-гістарычнага і тыпалагічнага мовазнаўства даследаваў пытанні генетычнай і тыпалагічнай роднасці/блізкасці моў, імкнуўся раскрыць семантычны бок развіцця граматычных катэгорый роду (як адлюстравання прыроднай актыўнасці/пасіўнасці, мужчынскасці/жаночкасці ў мове), адушаўлёнасці, тлумачыў узнікненне склонавага сінкрэтызму, на базе санскрыту спрабаваў рэканструяваць сістэму праінда-еўрапейскага скланення. Многія тэзісы, агучаныя Людавітам Штурам, здаюцца сёння не зусім дарэчнымі, але яны ў значнай ступені адлюстроўваюць узровень развіцця тагачаснага еўрапейскага мовазнаўства. Акрамя таго, у выданні ўпершыню праводзіцца падрабязны крытычны разгляд параўнальна малавядомай лекцыі Людавіта Штура «Філасофія моў індаеўрапейскіх» («Filosofie řečí indoevropských», 1842), рэканструяванай паводле запісаў яго вучняў.

Глава «Тэорыя літаратурнай мовы» аб'ядноўвае тэксты, якія дазваляюць прасачыць эвалюцыю поглядаў Людавіта Штура на асноўныя пытанні распрацоўкі славацкай літаратурнай мовы. Калі напачатку Людавіт Штур з'яўляўся прыхільнікам выкарыстання і развіцця «чэхаславацкай мовы», то паступова, звяртаючы ўвагу на недастатковае разуменне многіх чэшскіх слоў на славацкіх землях, ён змяніў свой погляд і прыйшоў да высновы, што «чэхаславацкая» (а напраўду чэшская ў сваёй аснове) мова не задавальняе патрэбы духоўнага жыцця славацкага народа, становіцца пэўнай перашкодай для яго развіцця. Так нараджаецца думка пра неабходнасць стварэння славацкай літаратурнай мовы, якая б аб'яднала канфесійна і моўна раздроблены народ і дазволіла яму выжыць у няпростых гістарычных варунках. Але перш чым узяцца за напісанне граматыкі славац-

кай мовы, Людавіт Штур імкнуўся асэнсаваць, якім павінен быць падыход да гэтай адказнай справы. Цікавымі падаюцца развагі лінгвіста пра тры ўзроўні навуковага пазнання (асэнсавання) мовы: на найніжэйшым узроўні даследчык проста фіксуе існыя правілы і адметнасці, на вышэйшым узроўні ён займае пазіцыю назіральніка ў адносінах да мовы, імкнецца паказаць, якой мова павінна быць, змяніць яе ў бок уяўнага ідэалу (часта з пурыстычных пазіцый) і толькі на найвышэйшым узроўні асэнсоўвае ўжо не правілы, а глыбінныя законы развіцця мовы, паказвае яе карані. Асобныя ўзроўні даследавання мовы карэлююць з этапамі развіцця народа, яго духоўным ростам. Тут жа варта згадаць і пра погляды Людавіта Штура на дастаткова папулярныя ў той час ідэі моўнага пурызму, да якіх ён ставіўся даволі рацыянальна: не варта адмаўляцца ад запазычанняў, якія збліжаюць славацкую мову з мовамі больш развітых народаў і спрыяюць яе ўзбагачэнню, але ў той жа час не трэба бяздумна пераймаць тое, што лёгка і трапна можна выразіць сродкамі ўласнай мовы.

Непасрэдную патрэбу распрацоўкі новай славацкай літаратурнай мовы Людавіт Штур абгрунтоўваў у працы «Гаворка славацкая або патрэба пісаць на гэтай гаворцы» («Nárečja slovenskuo alebo potreba písania v tomto nárečí», 1846). У якасці асноўных мэт такой дзейнасці аўтару бачыліся, па-першае, неабходнасць моўнай кансалідацыі славацкага народа (у той час пратэстанты аддавалі перавагу чэшскай мове, каталікі – так званай берналакаўшчыне або іншым «культурным варыянтам» славацкай мовы, у справядстве дамінавалі лацінская і нямецкая мовы, а ў грамадскае жыццё ўсё актыўней уводзілася венгерская), а па-другое – стварэнне ўмоў для выхаду славакаў з ценю іншых народаў, што ў выніку павінна было прывесці да агульнага ўзмацнення пазіцый славянства. У якасці крыніцы літаратурнай нормы абіралася жывое маўленне, што дазваляла пазбегнуць празмернай крытыкі і абвінавачванняў у яе штучнасці, а базай абвяшчаліся цэнтральнаславацкія гаворкі. Пры іх выбары да ўвагі прымаліся наступныя крытэрыі:

- гістарычная першаснасць (абапіраючыся на Аповесць мінулых гадоў, Людавіт Штур разглядаў тэрыторыю Славакіі як калыску славянскіх народаў, а цэнтральнаславацкія гаворкі, дзякуючы іх ізаляванасці ў далінах Татраў, – як «самыя сапраўдныя» і «найчысцейшыя» славянскія гаворкі);

- сістэмнасць (мова цэнтральнаславацкіх гаворак уяўляе сабой цэласную сістэму, найбольш адрозную ад будовы моў суседніх народаў; пры гэтым Людавіт Штур адмаўляўся ўводзіць у якасці нормы элементы іншых гаворак, каб захаваць яе непарушнасць, не стварыць мову штучную);

- моўная рэпрэзентатыўнасць (цэнтральнаславацкія гаворкі здаваліся Штуру найбольш

мілагучнымі, эстэтычна дасканалымі, вартымі статусу літаратурнай мовы).

Цэнтральнае месца ў наступнай главе, «Славацкая граматыка», займае, відаць, самая важная мовазнаўчая праца Людавіта Штура, якая стала вынікам яго кадыфікатарскіх намаганняў, – «Навука мовы славацкай» («*Nauka řeči slovenskéj*», 1846). Дадзеная праца дастаткова добра даследавана і інтэрпрэтавана, таму нагадаем толькі, што яна складаецца з трох вялікіх частак: першая прысвечана пытанням фанетыкі, словаўтварэння, арфаэпіі, арфаграфіі і часцінамоўных катэгорый; другая – пытанням скланення і спражэння адпаведных часцін мовы; трэцяя – сінтаксісу славацкай мовы. Граматыка Людавіта Штура стваралася пад пэўным уплывам граматык чэшскай мовы Ё. Добраўскага і В. Ганкі, аднак яе нельга лічыць сляпым наследаваннем, бо аўтар праявіў сябе як цалкам самастойны даследчык-лінгвіст з уласным пунктам гледжання і наватарскімі ідэямі, які ў сваёй працы выйшаў за межы традыцыйнай апісальнай граматыкі. Напрыклад, ён фактычна паклаў пачатак семантычнай марфалогіі ў чэшскім і славацкім мовазнаўстве, выказаў ідэю, якія можна лічыць правобразам тэорыі інтэнцыі дзеяслоўнага дзеяння, сфармуляванай у цэласным выглядзе толькі праз сто гадоў іншым выбітным славацкім мовазнаўцам Э. Паўліні. Аднак, безумоўна, галоўная вартасць названай працы заключаецца ў тым, што яна (хоць і пасля пэўных перапрацовак) стала першай сапраўды агульнапрынятай граматыкай славацкай мовы, спрыяла кансалідацыі славацкага народа і фарміраванню яго нацыянальнай самасвядомасці, а значыць, фактычна пакінула межы лінгвістычнага дыскурсу і стала з’явай культурнага, гістарычнага маштабу.

Глава «Моўная крытыка» змяшчае тэксты Людавіта Штура, у якіх ён крытычна асэнсоўвае практыку выкарыстання славацкай мовы асобнымі выданнямі і аўтарамі, выказвае патрабаванні трымаць за ўзор жывое народнае маўленне і не засмечваць мову недарэчнымі запазычанымі словамі, формамі або канструкцыямі.

Лёс славацкай мовы і славацкага народа Штур разглядаў у агульнаславянскім кантэксце, пра што сведчаць публікацыі, аб’яднаныя ў главе «Славянскае мовазнаўства». Гэта пераважна водгукі на мовазнаўчыя працы, што выходзілі ў іншых славянскіх краінах, а таксама ўрывак з палітычных разваг Людавіта Штура, вядомых пад назвай «Славянства і свет будучыні» (1851). Людавіт Штур прытрымліваўся ідэі славянскай узаемнасці: ён успрымаў асобныя славянскія народы як частку адзінага вялікага славянскага народа, асноўным духоўным багаццем якога з’яўляецца разнастайнасць гаворак (моў). Развіццё славянскіх гаворак, іх культываванне, вядзе да агульнага развіцця славянства. Аднак у працы «Славянства і свет

будучыні» Штур змяніў свае погляды і выказаў новую для сябе ідэю: усім славянскім народам неабходна перайсці на агульную літаратурную мову, і ёй павінна быць мова найбольшага і наймагутнейшага славянскага народа – руская. Відаць, такая змена поглядаў была звязана з узмацненнем ціску на славацкі нацыянальны рух у Аўстра-Венгрыі, ва ўмовах якога адзінай надзеяй і гарантыяй развіцця славянства ўспрымалася моцная і самастойная Расія.

Пра рэальныя перашкоды, з якімі сутыкалася славацкая мова, сведчаць тэксты, аб’яднаныя ў апошняй главе – «Мова і грамадства». Рэагуючы на актыўнае ўзмацненне мадзьярызацыі, Людавіт Штур піша шэраг артыкулаў, у якіх выказвае наступныя ідэі: у шматмоўным і поліэтнічным грамадстве недапушчальнае прымусовае прэфераванне нейкай адной мовы на шкоду іншым (калі на тое няма сур’ёзных падстаў); дзеці павінны мець магчымасць навучання на іх роднай мове, таму неабходна адмовіцца ад спроб пераводу адукацыі на венгерскую мову (што не выключае вывучэння гэтай мовы як асобнага прадмета); улады не павінны перашкаджаць развіццю сувязей славакаў з іншымі славянскімі народамі.

Такім чынам, выданне «Людавіт Штур. Мовазнаўчыя працы» знаёміць нас з усімі асноўнымі аспектамі лінгвістычных поглядаў Людавіта Штура і ў поўнай меры адпавядае мэтам, сфармуляваным у прадмове: «...паспрыяць паглыбленню ведаў пра сапраўды імпазантную творчую спадчыну Штура, а таксама падтрымаць далейшыя даследаванні ў галіне гісторыі літаратурнай славацкай мовы і асабліва ў галіне гісторыі славацкага мовазнаўства» (s. 15). З’яўленне ўсіх мовазнаўчых прац Людавіта Штура пад адной вокладкай у суправаджэнні грунтоўнага навуковага каментарыя – гэта сапраўды важная падзея для ўсіх, хто цікавіцца славацкім і, шырэй, славянскім мовазнаўствам, якая можа стаць імпульсам для новых навуковых даследаванняў. Хоць выданне і забяспечана бібліяграфічным спісам асноўных прац, прысвечаных вывучэнню лінгвістычнай спадчыны Людавіта Штура, лагічным працягам зборніка бачыцца стварэнне грунтоўнага паказальніка ўсёй навуковай літаратуры па дадзенай тэматыцы хаця б у межах славацкага і чэшскага мовазнаўства.

І яшчэ адна заўвага. Калі пачынаеш разважаць пра Людавіта Штура і ўшанаванне яго памяці, непазбежна ўзгадваецца Браніслаў Тарашкевіч. Хоцца верыць, што калі-небудзь і наша грамадства дойдзе да ўсведамлення той вялікай ролі, якую гэта асоба адыграла ў нашай нацыянальнай гісторыі, а стагадовы юбілей «Беларускай граматыкі для школ» не пройдзе незаўважана.

П. А. Рааго,

выкладчык кафедры гісторыі беларускай мовы
філалагічнага факультэта БДУ